

Verzorg je toekomstboom! Moet ik snoeien? En hoe?

Na het aanplanten van je boom moet je de eerste twee jaar nog water geven in droge periodes: niet te frequent maar wel af en toe veel, zodat de wortels in de diepte groeien. Na ongeveer 2 jaar moet je het steunmateriaal verwijderen, zodat de boom trekwortels en een stevige stam vormt.

Moet mijn boom gesnoeid worden?

In veel gevallen is een beetje snoei voor jonge 'landschapsbomen' wel aan de orde. Om goed te kunnen snoeien moet je weten wat de gevolgen ervan zijn voor de boom. De theorie van Shigo kan hiervoor als basis dienen.

Dr. Alex Shigo onderzocht gedurende 20 jaar meer dan 15.000 gevelde bomen en publiceerde zijn theorie in 1982. De theorie van Shigo wordt door wetenschappers algemeen aanvaard en ligt aan de basis van een alternatieve boomverzorging.

Bomen reageren vrijwel onmiddellijk na verwondingen en infecties:

1. In de houtcellen rond en achter de wonden worden toxinen gevormd waardoor als het ware een chemisch beschermingsschild wordt gemaakt. Deze **afgrendelingswal** tegen indringers is donker gekleurd, is een mechanisch zwakke plaats en er kunnen hierin geen reservestoffen meer worden opgestapeld. Dit weefsel kan dus vergeleken worden met het (dode maar duurzame) kernhout van de boom.
2. Na het vormen van een schild volgt de vorming van **wondweefsel** dat het verloren gegane bastgedeelte vervangt en onderliggend hout na verloop van tijd terug beschermt. Dit weefsel wordt enkel gevormd tijdens het groeiseizoen en de snelheid is evenredig met de vitaliteit van de boom, de diktegroei, de vorm van de wonde (best ovaal) en de afstand van de wonde tot de sapstroom.

Wat zijn de gevolgen van snoeien?

Ook bij het snoeien worden wonden gemaakt. Hierbij verdwijnt de bescherming (schors en bast) op de plaats van snoeien. Een vitale boom kan zijn wonden afgrendelen (zie theorie van Shigo), maar in de zones die afgegrensd zijn is geen sapstroom meer mogelijk en kan geen energie meer worden opgeslagen, de boom wordt dus zwakker. Hierdoor kunnen voedseltekorten optreden waardoor bomen gemakkelijker worden aangetast door ziekten.

Bovendien kan bij te drastische snoei, vooral van dikke takken, rotting niet voorkomen worden. Rotting is het gevolg van aantasting door bacteriën, schimmels,... Een rottingsproces kan niet ongedaan gemaakt, maar wel beperkt worden omdat het wordt ingesloten door nieuw weefsel. Zware beschadigingen of een te sterke snoei zijn dus nefast voor de levensduur van bomen.

Bij sommige bomen is een lange levensduur echter niet primordiaal. Fruitbomen moeten rigoureuus gesnoeid worden om fruit van goede kwaliteit te produceren. Houtproducerende bomen worden gekapt als hun 'omlooptijd' is bereikt. Knotbomen worden aangeplant omwille van specifieke doeleinden.

Een 'monumentale' boom is echter een oude boom die lang gezond is gebleven. Om dergelijke boom te bekomen past een bekwame boomverzorger een beperkte en 'zachte snoei' toe. Verdienen niet alle landschapsbomen, zeker als er voldoende ruimte is, een dergelijke behandeling?

Waarom moeten we laan- en sierbomen (landschapsbomen) snoeien?

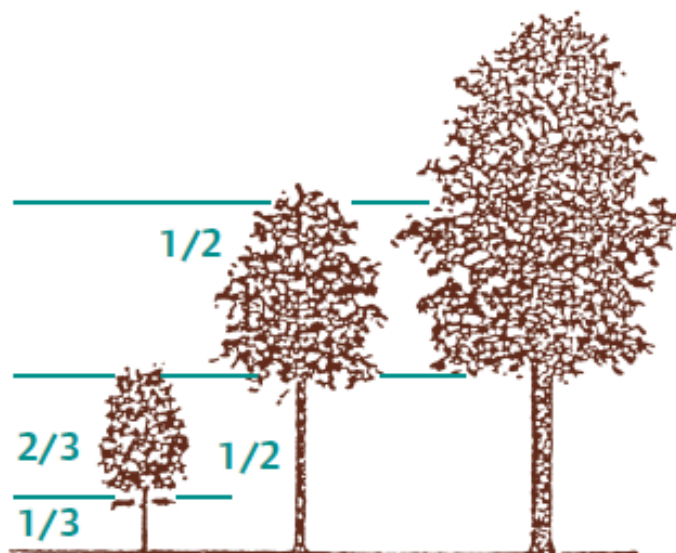
Laat je een zaailing groeien, dan vormt die zijtakken vanaf de grond. Indien voldoende ruimte kan hij zonder snoeien uitgroeien tot een prachtige boom. Plant je een zaailing in bosverband aan, dan sterven de onderste takken door lichtgebrek af en krijgt de boom een meterslange stam. Het licht bepaalt dus de habitus van een boom.

Bij een boom langs de weg of in de tuin moeten we er onderdoor kunnen. Laanbomen en sierbomen werden door de boomkweker reeds tot op een bepaalde hoogte (meestal ongeveer 2 meter) opgesnoeid. In een tuin is deze stamlengte voldoende, maar langs wandel- of fietspaden is 2,5 meter, langs gewone straten 4,2 meter en langs brede wegen 4,6 meter doorrijhoogte nodig. Omdat de takken later ook nog doorbuigen, moeten deze bomen na het aanplanten wat hoger opgesnoeid worden. Het wegnemen van de tijdelijke takken noemt men het 'opkronen'.

Op jonge beukenstammen behoudt men voldoende dunne takjes die de boomstam beschermen tegen schorsbrand. De donkere stam warmt door de zon te fel op, waardoor het deelweefsel onder de dunne bast verhit en afsterft. Als de kruin de stam volledig beschaduwde, kan de stam definitief worden opgesnoeid.

- **Opkronen**

De zijtakken zorgen ervoor dat de stam dikker wordt en de boom meer reserves kan opslaan. Bij te vlug opkronen wordt de stam gevoeliger voor stormschade, omdat de lengte ten opzichte van de dikte te groot wordt (zie sommige populieren in landbouwgebied). De optimale verhouding is 1/3 stam en 2/3 kruin, indien dit niet mogelijk is dan maximaal 1/2 stam. De takken van de boom die men plant vormen bij laanbomen dus een 'tijdelijke kroon'. Pas later ontstaat de blijvende kroon.

- **Kruinbehandeling**

In een natuurlijke omgeving heeft een normaal gevormde boomkruin meestal geen snoei nodig. De boom streeft een zo vol mogelijke kruin na, waarbij elke tak zoveel mogelijk bladeren ontwikkelt om een zo groot mogelijk oppervlak aan het licht bloot te stellen zodat hij maximaal groeit. Indien enkel de stam verticaal groeit en alle zijtakken een voldoende grote hoek (méér dan 30°) maken, is de kans dat takken later gaan schuren en verwondingen veroorzaken, heel klein. Om de veiligheid van de omgeving te vergroten, of in zeldzame gevallen

in het belang van de boom zelf, kan het nodig zijn om te snoeien. Wat we wegsnoeien is hieronder vermeld volgens urgentie.

Wat snoei je weg?

*** *Zieke takken***

Takken kunnen aangetast zijn door bacteriën (bacterievuur bij meidoorn, peer en lijsterbes, watermerkziekte bij wilg) of schimmels (loodglansziekte bij pruimelaars) die op korte tijd de hele boom kunnen vernietigen. Snoei dergelijke takken zo vlug mogelijk weg tot 50 centimeter voorbij de aantasting.

*** *Beschadigde takken***

Takken die afgebroken zijn geven grote wonden en worden zo vlug mogelijk volledig weggenomen of teruggesnoeid tot op een goed gerichte zijtak of bladknop. Wacht je te lang, dan heeft de boom de wonden al afgegrendeld. Als je daarna snoeit om de wonde kleiner en mooi effen te maken, verwijder je dit afgegrendeld weefsel en moet de boom opnieuw afgrendelen.

*** *Wildopslag bij geënte bomen***

Deze scheuten ontstaan dikwijls na sterk snoeien. Ze groeien meestal sterk (verticaal) en worden best zo vlug mogelijk volledig verwijderd in de zomer. Werd er op 2 meter hoogte geënt, dan kunnen wildscheuten ook op de stam verschijnen.

*** *Dode takken die schade kunnen veroorzaken als ze vallen (bij oudere bomen)***

Dit is vooral het geval bij oudere bomen.

*** *Tijdelijke takken op de stam***

Vaak wacht men te lang om de tijdelijke takken weg te nemen, waardoor grote wonden moeten gemaakt worden. Staan meerdere takken in een krans omheen de stam, dan zou je bij het wegnemen van meerdere takken ineens de stam als het ware 'ringen'. Hierdoor zou de sapstroom ernstig worden geremd en de boom op deze plaats later kunnen afbreken. Het verwijderen van de takkenkrans gebeurt daarom in meerdere keren: eerst de dikste tijdelijke takken, 2 jaar later de andere.

*** *Dubbeltoppen***

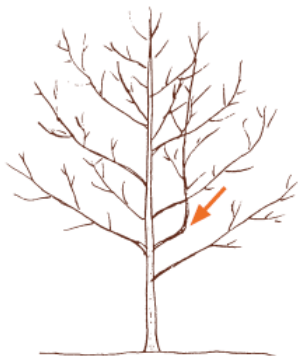
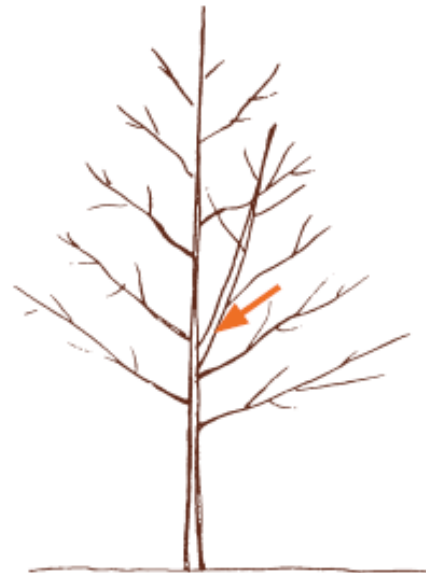
Dubbeltoppen ontstaan omdat twee (of meer) knoppen aan de top van de eindscheut zich ongeveer even sterk ontwikkelen. Dit komt vooral voor bij bomen waarvan de stam minder hard in de hoogte groeit, maar kan ook veroorzaakt worden door het afsterven van de dominante eindknop, bijvoorbeeld bij es of kastanje. Indien een dubbele stam ontstaat, is er gevaar dat één ervan later afscheurt, waardoor de stam onherstelbaar beschadigd wordt.

Bij het wegnemen van een dubbeltop laat je best een klein 'kapstokje' staan van enkele centimeters. Snoei je door de oksel heen, vergroot je de kans op het uitbreken van de top. Zijn beide toppen gelijkwaardig, verwijder dan de meest oostelijke (omdat de westelijke door de wind meer naar het oosten groeit) of de zuidelijke (omdat de noordelijke meer naar het zuiden groeit). Zijn er meer dan drie gelijkwaardige topscheuten, dan mag je niet alle concurrenten tegelijk wegnemen (zie takkenkransen). Na het snoeien moet de kop van de boom, die zo verticaal mogelijk gericht is, boven alle andere takken uitsteken.

* **Zuigers**

Zuigers zijn steil omhoog groeiende zijtakken, die op de duur een concurrent worden van de spil. Zij kunnen ontstaan uit een dubbeltop, maar soms ontwikkelt zich een tak midden in de kroon tot een zuiger. Sommige boomsoorten, zoals de linde, hebben vaker last van zuigers. Een zuiger is niet steeds de dikste zijtak, waardoor hij bij het snoeien soms over het hoofd wordt gezien. Een zuiger die niet tijdig wordt verwijderd, onderdrukt aan zijn kant alle fijnere twijgen en schuurt met hoger ingeplante takken. Bij het te laat wegnemen van een zuiger ontstaat een éézijdig kale boom. Laat je een zuiger staan, dan ontstaat meestal een dubbelstam.

* **Elleboogtakken**

Elleboogtakken beginnen als normale afstaande takken, ongeveer haaks op de stam. Een eindje van de stam buigt de tak dan plots naar boven af en groeit vervolgens dwars door de kroon heen. Het nadelige effect is eveneens het verdwijnen van fijn hout tussen stam en elleboog, zodat na het wegsnoeien ervan een groot deel van de kroon verloren gaat. Elleboogtakken moeten dus tijdig verwijderd worden.

* **Stamvoetopslag**

Komt vooral voor bij lindebomen. Wil je ze niet, dan moet je de twijgen volledig wegsnoeien zonder de stam te beschadigen.

* **Uitlichten**

Dit is het selectief inkorten of wegnemen van takken aan de buitenzijde van de boom om de resterende takken meer licht te geven en sterker te maken.

* **Uitdunnen**

Dit is het wegnemen van hele gesteltakken om dezelfde reden, maar is zelden nodig.

* **Innemen**

Dit is het inkorten met maximaal 1/3de van alle takken in de kroon.

* **Kandelaren (kandelaberen)**

Dit is het inkorten op een lange stomp van alle takken (een soort van knotten). Dergelijke drastische snoeiingrepen zijn nefast zijn voor de boom en dus enkel verantwoord bij bomen die zeer goed snoei verdragen en indien het de enige manier is om een boom te behouden die onvoldoende ruimte heeft.

Wanneer snoeien?

De beste periode om te snoeien is de zomer (juni, juli, augustus), vooral omdat de boom dan vlug zijn wonden kan afgrendelen en minder waterlot (= verticale scheuten) zal vormen. Na het snoeien verhoogt de sapdruk en dat zorgt ervoor dat slapende knoppen geactiveerd worden. Bij zomersnoei wordt hout en blad weggenomen (= veel reserves weg), bij wintersnoei enkel hout (= minder reserves weg). Dit resulteert in minder groeireactie na zomersnoei. Zeker voor bomen die gevoelig zijn voor 'bloeden' is de zomer de beste periode.

Nadelen van zomersnoei zijn dat we minder zicht hebben op de omgeving (gevaarlijker op publieke plaatsen) en dat het snoeisel takken én bladeren bevat. Groenarbeiders hebben bovendien veel ander werk in deze periode.

De slechtste periodes om te snoeien zijn:

- de periode van zwellende knop tot de vorming van het blad = maart, april, mei (de boom gebruikt al zijn energie om in blad te komen)
- de periode van de bladval = oktober, november (de afgrendeling van alle bladlittekens vertraagt de afgrendeling van de snoeiwonden)
- vorstperiodes (bevroren hout wordt dan geplet)

Moet meer dan 35% van het bladvolume verwijderd worden (bij knotbomen en leibomen), dan mag er enkel in de rustperiode van de bomen gesnoeid worden. Zoniet, dan kan de boom onvoldoende aan reserveopslag doen en is er teveel verzwakking. Bovendien kunnen de dan nog nieuw gevormde bevroren.

Snoeirichtlijnen

Begin tijdig met snoeien en kom regelmatig terug. Dan zijn de takken nog dun en is het werk nog licht, maak je geen grote wonden (die gevoelig zijn voor ziekten) en verzwak je de boom minder

In principe zouden geen takken mogen verwijderd worden van meer dan 8 tot 10 cm diameter. Anderzijds is het verstandig om pas geplante bomen van goede kwaliteit (voldoende vlak ingeplante zijtakken) pas één of twee jaar na het planten te beginnen snoeien. De reden is dat door een tijdelijke slechte vitaliteit de snoeiwonden slecht afgrendelen waardoor de ziektegevoeligheid en de kans op schorsbrand toenemen.

Aangewezen snoeifrequentie:

- gedurende de eerste 10 jaar: om de 2 jaar
- tussen 10 en 20 jaar: om de 4 tot 5 jaar
- vanaf 20 jaar: om de 10 jaar

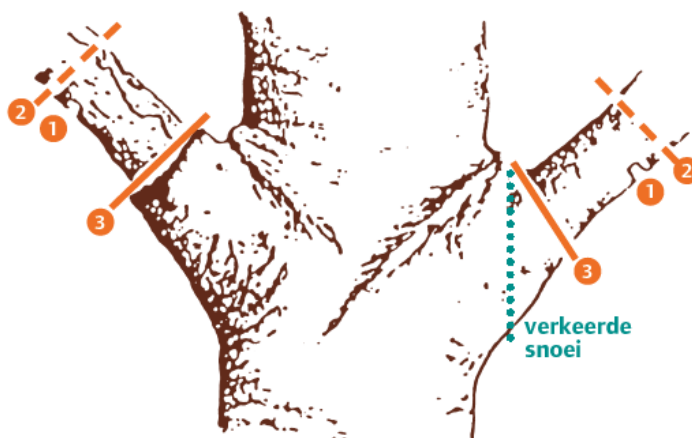
Snoei weinig

Ben je op tijd begonnen, dan moet je per snoeibeurt maar enkele takken wegnemen. De ingreep is gering, er treedt nauwelijks verstoring op in het evenwicht tussen kroon en wortels en er wordt weinig waterlot gevormd.

- Neem per boom maar enkele takken weg, maar dan wel de dikste (tijdelijke) takken
- Snoei niet meer dan 20% van de kroon weg
- Handhaaf ongeveer de verhouding 1/3 stam en 2/3 kruin (indien de takken hinderlijk zijn voor het verkeer kan men gaan naar 1/2 stam en 1/2 kruin)

Werkwijze bij het snoeien

- Dunne takjes kunnen met de snoeischaar (mes naar de boom toe!) worden weggeknipt.
- Voor dikke takken (dikker dan een vinger) gebruik je een snoeizaagje.
- De takaanzet en takkraag maken deel uit van de stam en niet van de tak. Een tak wordt best afgezaagd vanuit de takoksel met de rug van de zaag tegen de boom en ongeveer loodrecht op de richting van de tak. Zo wordt de stam niet beschadigd en is de wonde minimaal.
- Een zware tak snoeien doe je in 3 fasen om inscheuren te vermijden.

Wondafdekmiddelen

Volgens Amerikaanse wetenschappers geven bomen, indien ze goed gesnoeid worden, een betere bescherming tegen micro-organismen dan wondbehandelingsmiddelen. Het gebruik van een wondafdekmiddel met een schimmeldodende component wordt soms nog aanbevolen. Men adviseert dan om enkel de buitenrand van dikke takken te behandelen, om indrogen van het deelweefsel te voorkomen.

Snoeimateriaal

Snoei je tijdig, dan heb je voor laan- en sierbomen enkel een goede (= scherpe) snoeischaar en een handsnoeizaagje nodig. De komst van kettingzagen is mede de oorzaak van het 'bloedbad' dat landschapsbomen nog steeds moeten ondergaan.